

HZ. PEYGAMBER'İN KRİZ YÖNETİMİ

MUAMMER BAYRAKTUTAR

OTTO

Muammer BAYRAKTUTAR

Tokat-Turhal'da doğdu (1970). Turhal İmam Hatip Lisesi'ni bitirdi (1988). Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu (1994). *Hadislerde Mecâzî Unsurlar ve Yorumu* teziyle yüksek lisansını bitirdi (Süleyman Demirel Üniversitesi, 1998). *İmâm Şâfiî'de Lafza Bağlı Hadis/Sünnet Yorumu* teziyle Dr. oldu (Ankara Üniversitesi, 2006). Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı farklı eğitim kurumlarında eğitimci ve yönetici olarak çalıştı (1994-2011). Kilis 7 Aralık Üniversitesi M. Rifat Eğitim Fakültesi ile aynı üniversitenin İlahiyat Fakültesi'nde öğretim üyeliği görevinde bulundu (Yrd. Doç. Dr., 2011-2016). Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ne öğretim üyesi olarak tayin oldu (2016) ve aynı fakültede Doçent oldu (2017). Tokat Gaziosmanpaşa İslami İlimler Fakültesi Temel İslam Bilimleri Bölümü Hadis Anabilim Dalı'nda Profesör oldu (2023). Yazarın *Hadislerde Mecâzî Anlatım*, *İmâm Şâfiî'nin Hadis Yorum Metodolojisi*, *Hadis Tespit ve Tenkidinde Mahfûz Kavramı*, *İbn Kemâl Hadis Şerhleri*, *İbn Teymiyye Üzerine Hadis Tetkikleri*; M. Ali Sâbûnî, *Nebevî Sünnet* (çeviri), Cevâd Alî, *Câhiliyyeden İslâm'a İbâdet Tarihi* (çeviri), Hatîb Bağdâdî, *el-Fakîh ve'l-mütefakkîh* (çeviri) adında telif ve tercüme eserleri yanı sıra, birçok makale ve tebliği bulunmaktadır. Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi'nin kurucu editörlüğünün yanı sıra *Tokat İlmîyat Dergisi*'nde editörlük yaptı. Tokat Gaziosmanpaşa İslami İlimler Fakültesi Hadis Anabilim Dalı'nda öğretim üyesi ve TOGÜ İslami İlimler Uygulama ve Araştırma Merkezi (TİSAMER) Müdürü olarak görevini sürdürmektedir.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	11
GİRİŞ	15
BİRİNCİ BÖLÜM	
KRİZ OLGUSU VE İSLÂM'DA KRİZ ALGISI	23
1.1. KRİZ KAVRAMI	23
1.2. KRİZ FENOMENİ	29
1.3. KRİZ YÖNETİMİ	33
1.4. KUR'ÂN VE SÜNNET'TE KRİZ OLGUSU VE ALGISI	40
İKİNCİ BÖLÜM	
HZ. PEYGAMBER VE KRİZ YÖNETİMİ	59
2. 1. KRİZ YÖNETİMİ AÇISINDAN HZ. PEYGAMBER	61
2.1.1. KRİZ YÖNETİMİNDE ÖRNEKLİĞİ VE LİDERLİĞİ	62
2.1.2. KRİZ YÖNETİMİNDE NEBEVİ VE BEŞERİ YÖNÜ	69
2.1.3. HZ. PEYGAMBER'İN KRİZ YÖNETİMİNİN ÖZGÜNLÜĞÜ	74
2.2. KRİZ YÖNETİMİNE HAZIRLANMASI	81
2.3. RİSALET ÖNCESİ KRİZ YÖNETİMİ	86
2.4. RİSALET DÖNEMİNDE YAŞANAN KRİZLER	90
2.4.1. Krizlerin Sebepleri	92

2.4.2. Yaşanan Bazı Krizler	94
2.4.2.1. Askerî Krizler	96
2.4.2.2. Sosyal Krizler	104
2.4.2.3. İktisadî Krizler	109
2.4.2.4. Diğer Krizler	110

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HZ. PEYGAMBER'İN KRİZ YÖNETİMİNDE

TEMEL İLKELER VE YÖNTEMLER	113
----------------------------------	-----

3.1. MADDİ, BEŞERİ VE STRATEJİK İLKE VE

YÖNTEMLER	115
-----------------	-----

3.1.1. Sünnetullah'a Uymak ve Sebeplere Sarılmak	115
3.1.2. Tedbir Almak ve Tedbirli Olmak	125
3.1.3. Planlar Yapmak ve Stratejiler Geliştirmek	136
3.1.4. Erken ve Hızlı Hareket Etmek	144
3.1.5. Gizliliğe Riayet Etmek	153
3.1.6. İleri Görüşlü Olmak ve Öngöründe Bulunmak	159
3.1.7. Tüm Olasılıkları Dikkate Almak	168
3.1.8. Bilgi ve Haberleri Tahkik Etmek	174
3.1.9. Hicret Etmek ve Merkez Oluşturmak	179
3.1.10. İttifaklar Tesis Etmek	182
3.1.11. Güçlü Olmak ve Güç Oluşturmak	184
3.1.12. İnisiyatifi Kendinde Bulundurmak	185
3.1.13. Mukavemet Gücünü Kırmak	188
3.1.14. İttifakları Engellemek ve Dağıtmak	191
3.1.15. Ortam ve Şartları Dikkate Almak	197
3.1.16. Öncelikleri Gözetmek	202
3.1.17. Esnek Düşünmek ve Uzlaşmaya Açık Olmak	207
3.1.18. İstihbarat Çalışmaları Yapmak	214
3.1.19. Müslüman Olmayanlardan Destek Almak	221
3.1.20. Tehdit ve Riskleri Ortadan Kaldırmak	230
3.1.21. Yeni Taktikler Uygulamak	234
3.1.22. Hedef Şaşırtmak	236
3.1.23. Lider Şahsiyetler Üzerine Yoğunlaşmak	239
3.1.24. Can Kaybını Asgari Düzeyde Tutmak	243
3.1.25. Psikolojik Mücadelede Bulunmak	245

3.1. DİNİ, MANEVİ VE PSİKOLOJİK İLKE VE

YÖNTEMLER	252
-----------------	-----

3.2.1. Dua Etmek ve Allah'a Yönelmek	252
3.2.2. Tevekkül Etmek ve Allah'a Güvenmek	264
3.2.3. Sabretmek ve Tahammül Etmek	269
3.2.4. Azimli ve Kararlı Olmak	277
3.2.5. Cesur ve Korkusuz Olmak	282
3.2.6. Ümidi Kesmemek ve Ümitvar Olmak	284
3.2.7. Olumlu Düşünmek ve İyimser Olmak	288
3.2.8. Müjdelemek ve Motive Etmek	297
3.2.9. Duyguları Kontrol Etmek	301
3.3. İDARİ, SİYASİ VE TOPLUMSAL İLKE VE YÖNTEMLER	307
3.3.1. İktidar ve Otoriteyi Tesis Etmek	307
3.3.2. Danışmak ve Ortak Akla Başvurmak	309
3.3.3. Yetkili Makamı Gözetmek	322
3.3.4. Durumu ve Süreçleri İyi Yönetmek	329
3.3.5. Ehliyet ve Liyakati Dikkate Almak	335
3.3.6. Maslahatları Önemsemek ve Öncelemek	341
3.3.7. Muhaliflerle İlişkileri Sürdürmek	351
3.3.8. Birlik ve Beraberliği Gözetmek	353
3.3.9. Toplumunu Eğitmek ve Yetiştirmek	360
3.3.10. Toplumun Desteğini Almak	366
3.3.11. Krizleri Birlikte Göğüslemek	369
3.4. HUKUKİ İLKE VE YÖNTEMLER	374
3.4.3. Zahiri Esas Almak	375
3.4.1. Hak ve Adâleti Gözetmek	379
3.4.2. Yargılamak ve Muhakeme Etmek	382
3.4.4. Meşruiyet Dairesinde Hareket Etmek	384
3.4.5. Cahiliyye Yasalarından Yararlanmak	387
3.4.6. Cezalandırmak ve Te'dip Etmek	392
3.4.7. Ruhsatlardan Yararlanmak	400
3.5. AHLAKİ İLKE VE YÖNTEMLER	403
3.5.1. Rıfk ile Muamelede Bulunmak	404
3.5.2. Affetmek ve Bağışlamak	410
3.5.3. Anlaşmalara Riayet Etmek	415
3.5.4. Alçakgönüllü ve Mütevazı Olmak	417
3.5.5. Vefakâr Olmak	419
3.6. İKTİSADİ İLKE VE YÖNTEMLER	421
3.6.1. İslâmî İlkeleri Gözetmek	422

3.6.2. İktisadi Hamlelerde Bulunmak	429
3.6.3. Yardımlaşmak ve Dayanışmak	431
3.6.4. Çalışmak ve Üretmek	437
3.6.5. Geleceğe Hazırlık Yapmak	441
3.6.6. Yoksullara Öncelik Vermek	442
HİTAMUHU MİSK	445
KAYNAKLAR	459
DİZİN	471

ÖN SÖZ

Modern zamanlarda pek çok sahada gerçekleşen değişim ve dönüşüm, insanlığı aynı zamanda yeni sorunlara ve krizlere sürüklemiştir. Her toplum ve ülkenin farklı sorun ve krizlerle mücadele etmesi bu durumu açıkça ortaya koymaktadır. Özellikle iktisadi krizler toplumları ve ülkeleri daha derinden etkilemektedir. Bu amaçla çağın getirdiği sorun ve krizleri yönetmek ve krizlerden başarı ile çıkmak için kriz yönetimi, bir disiplin olarak literatürde yerini almıştır. İnsanlık için her türlü olumsuz gelişmeyi, zorluk ve sıkıntıları, tehdit, tehlike ve riskleri ifade eden kriz ifadesinin modern zamanların bir kavramı olması, önceki dönemlerde insanlığın krizlere maruz kalmadığı anlamına gelmemektedir. Tarih boyunca insanlık birbirinden farklı pek çok sorun ve krizle karşı karşıya kalmıştır. Zira sorun ve krizler dünya hayatının bir gerçeği, aynı zamanda insanın sınanma serüveninin bir gereğidir. İnsan yeryüzünde var olmaya devam ettikçe, dün olduğu gibi bugün de yarın da sorun ve krizler daima var olmaya devam edecektir. Allah'ın ve gönderdiği peygamberlerinin insanlığa sorunsuz ve krizsiz bir dünya vaat etmemesi bu gerçeği açıkça teyit etmektedir. Şu hâlde sorun ve krizler bir realite ve bunlarla birlikte yaşamaya çalışmak kaçınılmaz olduğuna göre bu noktada önem arz eden; krizlerin olumsuz etkilerinden

korunmak, üstesinden gelmek ve en az hasarla krizlerden başarı ile çıkmak için krizlere doğru bir yaklaşım sergilemek, krizleri yönetmek ve krizlerle mücadele etmektir. Bu da şüphesiz bu hususta birtakım ilkelerin gözetilmesini ve bazı yöntemlerin izlenmesini gerekli kılar. Nitekim kriz yönetimi bilimi bu ihtiyaca cevap vermek üzere ortaya çıkmış, oldukça yeni sayılabilecek bir disiplindir.

Krizlerle mücadele etmek ve krizleri yönetmek sadece modern zamanlara has bir olgu olmayıp insanlık tarihinde kadim bir geçmişe sahiptir. Zira insanlığa gönderilen tüm peygamberler ve en son peygamber Hz. Muhammed (sas.) de birtakım sorun ve krizlere maruz kalmıştır. Hepsi de sorun ve krizlerden korunmak, üstesinden gelmek, başarılı bir şekilde yönetmek için hayatları boyunca büyük mücadeleler vermiştir. Bu sebeple son peygamber Hz. Muhammed'in sorun ve krizlere yaklaşımı, krizleri yönetmesi ve krizlerle mücadelesi günümüz için de önem arz etmektedir. Zira onun gönderiliş gayesi insanlığı sıkıntı, zorluk ve buhranlara götüren durumlara karşı uyarıda bulunmak, huzur ve mutluluğu temin edecek yolları onlara göstermektir. Bu bağlamda yine vahiyle birlikte getirdiği öğretilere kendi rehberliğinde uygun hareket ettiklerinde, sorun ve krizlerin asgari düzeyde kaldığı ve çözüldüğü daha yaşanabilir bir dünya, toplum ve medeniyet kurmada onlara yardımcı olmaktadır. Hz. Peygamber'in insanlığın pek çok açıdan derin bir krizden geçtiği bir dönemde gönderilen bir peygamber olması, aynı zamanda peygamberliği ile birlikte muhtelif sorun ve krizle mücadele etmek zorunda kalması ve bunun neticesinde yeni bir toplum inşa etmesi, onun krizlerle mücadelesini daha anlamlı kılmaktadır. Bu amaçla çalışmada Hz. Peygamber'in kriz yönetimi konu edinilmiş, insanlık için ne anlam ifade ettiği, ne tür katkıları sunabileceği ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Hz. Peygamber döneminde yaşanan başlıca krizleri ça-

lışmada müstakil olarak ele almak yerine; Onun genel olarak kriz yönetiminde ve krizlerle mücadelesinde gözettiği ilkeler ve izlediği yöntemlerin tespitini esas alan bir tasnifle örnekler üzerinden konuyu izah etme yoluna gidilmiştir. Çünkü Hz. Peygamber, vahyin rehberliğinde çeyrek asırlık bir zaman diliminde gözettiği bu ilke ve izlediği yöntemlerle yeni bir toplum ve ümmet inşa etmiştir. O bütün insanlığa ve tüm zamanlara örnek ve rehber olarak gönderilmiş bir peygamber olması itibarıyla bu süreçte ortaya koyduğu ilke ve yöntemler aynı zamanda evrensel karakteri haizdir. Bu sebeple sünnetin evrensel boyutu temel ilkelere vücut bulacağından, konu sîret ve sünnet bütünlüğünden çıkarılan temel ilke ve stratejiler bağlamında ele alınmıştır. Diğer taraftan Nebevi sünnetin gerçek manada sîret-sünnet bütünlüğünden çıkarılan ve hayatın her alanını kuşatan ilke ve yöntemlerden ibaret olduğuna dikkat çekilmiş, Müslümanları ancak Hz. Peygamber'in pek çok alanda gözettiği siyasi, idari, hukuki, ahlaki, iktisadi, askerî, ailevi, toplumsal vs. ilke ve sünnetlerinin dönüştürebileceğine, sorun ve krizlerin çözümüne katkı sunacağına işaret edilmiştir.

Çalışmada Hz. Peygamber zamanında daha derin etkileri bulunan ve öne çıkan siyasi, askerî, iktisadi ve toplumsal hâdiseler ve krizler esas alınmıştır. Bir hâdiseye ve soruna pek çok ilke ve stratejiyi ihtiva edebildiğinden zaman zaman aynı hâdiseye birden fazla değinmek zorunda kalınmıştır. Diğer taraftan çalışmada yer verilen ilke, yöntem ve stratejiler tespit edilenlerle sınırlı değildir. Şüphesiz çalışmada yer verilenler dışında daha pek çok ilke ve yöntem tespit etmek mümkündür. Çalışmada ele alınan konu bağlamında daha fazla önem arz eden ve öne çıkanlardan bazılarını yer verilerek kriz yönetimine dair Nebevi bir perspektif ve paradigma ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışmada temel siyer ve hadis kaynaklarından, siyer hakkında yazılan mu-

asır eserlerden ve konuyla ilgili çalışmalardan geniş ölçüde istifade edilerek Hz. Peygamber'in zorluk ve krizleri nasıl aştığı, bu hususta nasıl bir kriz yönetim anlayışı sergilediği, hangi ilke, yöntem ve stratejilerle hareket ettiği siret ve sünnet bütünlüğünde ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Çalışmadaki temel gayemiz kriz yönetiminde bir farkındalık oluşturmak, yaşadığımız çağda insanlığın pek çok sorununun çözümüne katkı sunması amacıyla Nebevi sünnetin çağımıza taşınmasına dair bir örneklik sunmaktır. İnsanlık için evrensel ilke ve değerler barındıran ve hayati önem arz eden Nebevi siret ve sünnetin daha çok gündem oluşturmaya imkân vermektir. Nebevi siret ve sünnetin çağın problemlerine çözümler üretecek pek çok imkân, bakış açıları ve değerler sunduğuna işaret etmek, günümüzün parçacı, şekilci ve lafızcı sünnet anlayışlarının gözden geçirilmesine dikkat çekmektir. Bu arada siret-sünnet bütünlüğünde yeni okumalara kapı aralamak, bir nebze de olsa konuyla ilgili yapılacak yeni çalışmalara ilham kaynağı olabilmektir.

Eseri okuyarak görüş ve önerileri ile çalışmaya katkı sunan pek kıymetli Doç. Dr. İbrahim Bayram, Doç. Dr. Rıza Bakış, Doç. Dr. Hakan Temir, Dr. Hasan Peker, Dr. Serdar Murat Gürses ve Dr. Alper Ay hocalarımıza en içten teşekkürlerimi arz ederim. Gayret bizden tevfik Yüce Mevlâ'dandır.

Muammer BAYRAKTUTAR
Tokat, Şubat 2023